

Hesabat məruzəsi

COM/EC/REP/002/FINAL

Qeyri-rəsmi tərcümə

Yeddinci iclas
Bakı, 8 aprel, 2019-cu il

ORTAQ TEXNOLOGİYANIN İNKİŞAFI:
TÜRKPA ÜZV ÖLKƏLƏRİ ELM VƏ İŞ BİRLİKLƏRİ ARASINDA
ÇOXTƏRƏFLİ ƏMƏKDAŞLIQ

I. GİRİŞ

XXI əsrin yeni texnologiyaları (yeni ixtiralar) iqtisadiyyatın bir sahəsi kimi dünya iqtisadiyyatının inkişafına töhfə verir. Yeni texnologiyaların inkişafı və təqdimatına dair bir çox ölkələrin iqtisadiyyatı güclü olan digər ölkələrdən daha artıq fəaliyyəti haqqında danışmaq hələ çox tezdir.

Əlbəttə ki, belə vəziyyət maliyyə məsələlərindən başlayaraq bir sıra amillərin yüksəlməsinə səbəb olur. Bu, akademik və biznes icmaları arasında hərtərəfli əməkdaşlığın lazımı səviyyədə olmadığını sübut edir. Dünya təcrübəsində yeni texnologiyaların alimlər tərəfindən icad ediləcəyi təqdirdə, dövlət və özəl sahibkarlar öz işlərini (yeni texnologiyalar) xüsusi qaydada və istehsalda istifadə edirlər. Dövlət, elm və sahibkarlıq milli yenilik sistemində mühüm rol oynayır. Buna görə, yeni texnologiya prosesində əsas rol eyni şəxslər tərəfindən deyil, onların arasında müxtəlif axınlar, maddi resurslar, maliyyə əməliyyatları, rəsmi hesabatlar, formal və qeyri-formal təhsil və əhatəli ünsiyyət sistemini təmsil edən ideyalardır. Xüsusi firmalar, araşdırma təşkilatları və hökumətin qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində 3 sahə yaranır.

Cəmiyyətin təşviqi, məhsulların yeni formatda istehsalı son vaxtlarda özəl sahibkarların yeni texnologiyalara marağını artırmışdır. Bu vəziyyət hökumətin elm və sahibkarlıq sahəsində əməkdaşlıq etdiyi yeni texnologiyaların yaradılması və həyata keçirilməsinə töhfə vermişdir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı dünyanın davamlı inkişafında əsas rol oynayır. Bütün digər ölkələrdə olduğu kimi bu proqram TÜRKPƏ üzv ölkələrində də fəaliyyət göstərir. "İdeyalardan sahibkarlığa" layihəsi başlanğıc hərəkatı və gənclərin biznes ideyalarını dəstəkləyən yeniliklər və yeni texnologiyaların tətbiqinə yönəlmişdir.

Türkdilli ölkələrin Parlament Assambleyası (TÜRKPƏ) yeni texnologiyaların inkişafı və üzv ölkələr arasında elm və sahibkarlıq əlaqələrinin gücləndirilməsi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsinin vacibliyini bildirir.

Qeyd edək ki, bu platforma iştirakçılarının prioritet hüquqları TÜRKPƏ-nin üzv ölkələrində ortaq texnologiyaların inkişaf etdirilməsi, elm və biznes cəmiyyətləri arasında əlaqələrin qurulmasıdır. Biznesdə mənfəət əldə etmək üçün dövlət beynəlxalq bazarda yaxşı rəqabət mövqeyini tanıyan sənayelərin innovativ inkişafına yönəlməlidir.

II. "ORTAQ TEXNOLOGİYANIN İNKİŞAFI; TÜRKPƏ ÜZV ÖLKƏLƏRİNİN ELM VƏ İŞ İCMALARI ARASINDA ÇOXTƏRƏFLİ ƏMƏKDAŞLIQ" MÖVZUSUNA DAİR HESABAT MƏRUZƏSİ

Ümumiyyətlə, dövlətin inkişafı sahibkarlıqdan asılıdır, çünki onun səmərəli istifadə ilə bağlı bir sıra sosial məsələlər effektiv fəaliyyət sayəsində həll ediləcəkdir. Elm və texnologiya sahəsi nəinki vacib, həmçinin prioritet sahədir. Bu gün hər bir ölkənin yaxşı mühəndis, alim, istedadlı, təşəbbüskar insanlara ehtiyacı vardır. Şübhə yoxdur ki, belə sənaye sahələrindən olan mütəxəssislər sivilizasiyanı birgə təbliğ etməyə və dünyanı dəyişməyə qadirdirlər.

Elmi tədqiqatlara dövlət investisiyalarının artırılması sahibkarlıq sahəsindəki investisiyaların dövrlərindən və qaytarılmasından fərqlənir. Biznesdə davamlılıq məsələləri və ya yetəri qədər ödəmə qabiliyyətinin olmadığı sahələrə uzun müddət ərzində töhfənin verilməsinə yer yoxdur. Bu fakt elmin inkişafına mane olur. Şübhəsiz ki, bu sahədə bir təkan lazımdır.

Bu baxımdan əgər beynəlxalq təcrübəyə nəzər salsaq, inkişaf etmiş ölkələrdə texnologiyanın inkişafının özəl sektorda baş verdiyini görürük. Burada dövlət elm və texnologiya üçün lazımi şəraitin təmin edilməsində əsas rol oynayır. Birincisi, elm yalnız istehsaldan sonra yaradılır. Bundan sonra dövlət kadr hazırlığı sahəsində sahibkarlığın funksiyalarını asanlaşdırmaq üçün yüksək ixtisaslı, perspektivli inteqrator və kadr daşıyıcısının rolunu yerinə yetirir.

Bununla əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, dövlətin prioritet vəzifəsi özünü təsdiq etmək üçün şərait yaratmaqdır. Ölkənin elmi və texnoloji imkanlarının səmərəli icrası və

gələcək inkişafı üçün bütün müvafiq şərtlər olduğu halda, inkişaf üçün inamlı bir addım atıla bilər. Ümumiyyətlə, TÜRKPƏ ölkələrində ümumi texnologiyaların inkişafında elm və biznes sahələrinin qurulması üçün ən yaxşı kadrların cəmləşdirilməsi lazımdır.

Gənc nəsil gələcəkdə dəstək alarsa, qarşıda qoyulan məqsədlərə nail ola bilər. Bu şəraitdə dövlətin insan potensialının inteqratorunun funksiyalarını həyata keçirməsi vacibdir. Buna görə Parlament Assambleyası çox sayda problemlərlə qarşılaşır.

AZƏRBAYCAN

Son illər Azərbaycanın müasir innovasiya proseslərinə inteqrasiya edilməsi, innovasiya iqtisadiyyatına keçidi təmin edən tədbirlərin həyata keçirilməsi və təşviqinə dair əsas çağırışlar ölkənin mühüm strateji proqram və sənədlərində hədəf istiqamətlər kimi müəyyən edilmişdir.

Bu baxımdan, “Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyasında əqli fəaliyyətin nəticələrinin təşviqi, innovasiya və yaradıcılığa investisiya qoyuluşu üçün əlverişli şəraitin yaradılması və birgə fəaliyyətin əqli mülkiyyətə əsaslanan kreativ iqtisadiyyatın davamlı inkişafına yönəldilməsi əsas strateji xətt olaraq ön plana çəkilir. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələri”ndə innovasiya fəaliyyətində investisiya qoyuluşunun təşviq edilməsi, elmi nailiyyətlərin və innovasiyaların müxtəlif sahələrdə tətbiqi prioritet hədəflər sırasındadır. Bu sahədə Gündəliyin prioritetlərinə nail olunması, innovasiyaların və yüksək əlavə dəyər yaradan sahələrin təşviqi, həmçinin qeyd olunan İnkişaf Konsepsiyası və Strateji Yol Xəritələrinin icrasına dəstək məqsədi ilə İqtisadiyyat Nazirliyi və BMT-nin Azərbaycan Nümayəndəliyinin birgə uğurlu fəaliyyəti nəticəsində iki “Respublika İnnovasiya Müsabiqə”lərinin keçirilməsi təşəbbüsü reallaşdırılmışdır. Bu müsabiqələr Azərbaycanda innovasiya sahəsində həyata keçirilən ilk ölkə əhəmiyyətli tədbirlər hesab olunur.

Bu təşəbbüslərdən 1-ci, 2-ci və 3-cü yerləri tutan qaliblər pul mükafatı ilə, eləcə də seçilmiş layihələr BMT-nin Azərbaycandakı nümayəndəliyinin iki xüsusi və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin təltifləri ilə mükafatlandırılmışdır. Təqdim olunan layihələr iqtisadi, sosial və ekoloji sahələri əhatə etmişdir. Adıçəkilən müsabiqələr çərçivəsində qalib olmuş layihələrin həyata keçirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər həyata keçirilir və müsabiqənin davamlı olaraq təşkil olunması nəzərdə tutulmuşdur.

İnnovativ inkişafın (o cümlədən startap fəaliyyətinin) dəstəklənməsi sahəsində araşdırma və planlaşdırma işləri aparılır. Hal-hazırda müasir innovasiyaları tətbiq etməklə, Azərbaycan Respublikası Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi tərəfindən “G2B”

(dövlət-biznes), “B2B” (biznes-biznes) xidmətlərinin göstərilməsi, KOB Reyestri, Biznes Navigator, daxili CRM sistemi vasitəsilə E-KOB evi layihəsi sahibkarların dövlət qurumları və digər sahibkarlarla əlaqələndirən portalın yaradılması istiqamətində işlər aparılır.

Yeni biznes ideyaların və innovativ sahibkarlığın dəstəklənməsi istiqamətində ən mühüm layihələrdən biri olan, Vergilər Nazirliyi və Agentliyin birgə təşkilatçılığı ilə startap şəhadətnaməsinin təqdim edilmə prosedurunun və dəyərləndirmə meyarlarının, habelə KOS subyektlərinə startap şəhadətnaməsi əldə etməklə vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi prosedurunun cari il ərzində Agentlik tərəfindən tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

"İnnovasiya fəaliyyəti haqqında" və "Vençur fəaliyyəti haqqında" qanun layihələri, "İnnovasiya Fəaliyyətinin İnkişafına dair 2019-2021-ci illər üçün Dövlət Proqramı" layihəsi və “Sənayenin müxtəlif sahələrində Qənaətli İstehsal metodlarının tətbiqi Konsepsiyası” layihəsi hazırlanaraq müvafiq olaraq 07 yanvar 2019-cu il tarixli İN-X/O-171/2019, 09 yanvar 2019-cu il tarixli İN-X/O-309/2019 və 16 yanvar 2019-cu il tarixli İN-X/O-583/2019 nömrəli məktublarla Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasına təqdim edilmişdir. “Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi və sahə klasterlərinin inkişafına yönəldilmiş innovasiya fəaliyyəti subyektlərinə dövlət dəstəyinin göstərilməsi Qaydaları” layihəsi 20 dekabr 2018-ci il tarixli İN-X/O-15355/2018 nömrəli məktubla Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə təqdim edilmişdir.

İnnovasiya texnologiyalarının sənayedə tətbiqinə dəstək məqsədilə İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu ilə Vergilər Nazirliyinin Tədris Mərkəzi, “Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı” MMC, Azerbaijan Energy Engineering and Consulting MMC, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti, “Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı” MMC, “Schneider Elektrik” Şirkəti, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu arasında əməkdaşlıq memorandumları imzalanmışdır. Həmçinin təhsilə və elmi-texniki inkişafa dəstək vermək, eləcə də sənaye sahəsində ixtisaslaşmış insan resurslarının formalaşdırılması və innovativ texnologiyaların sənayedə tətbiq edilməsi istiqamətində əməkdaşlığın genişləndirilməsi məqsədilə 24 may 2018-ci il tarixində Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti, İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu və 20 dekabr 2018-ci il tarixində Bakı Mühəndislik Universiteti ilə “Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı” MMC arasında Anlaşma Memorandumları imzalanmışdır.

Bundan əlavə, İSO 9001 və İSO 50001 beynəlxalq standartlarının “Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı” MMC-də tətbiqi məqsədilə 14-18 yanvar 2019-cu il tarixlərində Türk

Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyinin (TİKA) və Türk Standartları İnstitutunun ölkəmizdəki nümayəndəliklərinin birgə əməkdaşlığı çərçivəsində təlimlər keçirilmişdir. Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun vəsaitlərinin daha çox yönəldiyi sahələrdən biri dünya ölkələrinin qabaqcıl təcrübəsinin Azərbaycana gətirilməsi, ölkədə ən innovativ texnologiyaların tətbiqinə əsaslanan müasir istehsal, emal və infrastruktur sahələrinin yaradılmasıdır. Bu məqsədlə müasir texnologiyalara əsaslanan ümumi dəyəri 3.6 milyard manat olan 474 layihəyə 1.5 milyard manat güzəştli kredit verilmiş, 37400-dək yeni iş yerinin yaradılması imkanı yaranmışdır.

İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən göstərilən xidmətlərin elektronlaşdırılması və informasiya sistemləri arasında məlumat mübadiləsinin avtomatlaşdırılması istiqamətində işlər davam etdirilir. Hazırda Nazirlik tərəfindən 61-i interaktiv, 5-i informativ olmaqla ümumilikdə 66 elektron xidmət göstərilir. Eləcə də, İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi ilə birlikdə “Lisensiyalar və icazələr” portalı yaradılmış və 2018-ci ilin mart ayından fəaliyyətə başlamışdır. Artıq portal vasitəsilə sahibkarlara 750-dən çox elektron lisenziyanın verilməsi təmin edilmişdir.

Gənclərin sahibkarlıq təşəbbüslərinin dəstəklənməsi, yeni biznes və məşğulluq imkanlarının yaradılması, gənc sahibkarlara göstərilən dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi, regionlarda gənclər arasında işgüzar fəallığın artırılması məqsədi ilə İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən 2014-cü ildə Xaçmaz şəhərində yerləşən Quba-Xaçmaz Regional İnkişaf Mərkəzində, 2017-ci ildə isə Yevlax şəhərində yerləşən Aran Regional İnkişaf Mərkəzində təşəbbüskar gənclər üçün ilk regional biznes inkubatorlar yaradılmışdır. Biznes inkubatorunda gənclərə biznes ideyanın işlənməsi və sahibkarlıq fəaliyyətinə başlanması üçün mərhələli dəstək tədbirləri həyata keçirilir. O cümlədən, 2017-ci ildə qeyd olunan inkişaf mərkəzlərində qadınlar üçün biznes inkubatorlar yaradılmışdır. Bu məqsədlə beynəlxalq təcrübə öyrənilmiş, müvafiq infrastruktur yaradılmış, biznes inkubatorların normativ sənədləri və fəaliyyət proqramı hazırlanmışdır.

Təhsil sisteminin bütün pillələrində İKT-nin tətbiqi və vahid təhsil informasiya mühitinin formalaşdırılması məqsədi ilə Təhsil Nazirliyi yanında Təhsil Sisteminin İnformasiyalaşdırılması İdarəsi fəaliyyət göstərir. “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”na əsasən qurumun fəaliyyəti təhsil müəssisələrinin İKT infrastrukturunu ilə təminatı, təhsil sistemində idarəetmənin informasiyalaşdırılması, elektron tədris resurslarının hazırlanması və İKT-dən istifadə üzrə kadr potensialının gücləndirilməsini ehtiva edir.

Ölkədə müxtəlif təhsil pillələri üzrə təhsil müəssisələrini vahid şəbəkədə birləşdirən “Azərbaycan Təhsil Şəbəkəsi” adlı daxili təhsil şəbəkəsi texnoloji və elmi-intellektual

müstəvidə geniş imkanlar təqdim edir. 2018-ci ilin statistikasına əsasən ölkədə Azərbaycan Təhsil Şəbəkəsinə qoşulmuş ümumtəhsil müəssisələrində təhsil alan şagirdlərin sayı ölkə üzrə ümumi şagirdlərin 85%-nə və pedaqoji heyətin 73%-nə faizinə bərabərdir.

Ölkədə təhsil sistemində informasiya-kommunikasiya üzrə maddi-texniki baza təkmilləşdirilir, kompüter avadanlığı və digər zəruri rəqəmsal avadanlıqla təminat işi aparılır. 2013-2018-ci illərdə ölkə üzrə təhsil müəssisələri 40,000-dən çox kompüter avadanlığı, elektron lövhə və proyektorlar, təhsil robotları, elektron laboratoriya avadanlıqları ilə təmin olunublar.

Təhsil Nazirliyi tərəfindən hər il İKT üzrə savadlılığının artırılması məqsədi ilə təhsil sisteminin pedaqoji və inzibati-idarəetmə heyəti üçün ixtisasartırma, stajkeçmə və mentorluq xidmətləri təşkil olunur. 2013-2018-ci illərdə ölkə üzrə 20,906 nəfər təhsil işçisi müasir tədris strategiyaları, tədrisdə elektron resurslardan istifadə, İKT-nin tədrisdə tətbiqi, layihə əsaslı öyrənmə metodikası və digər mövzular üzrə ixtisasartırma və stajkeçmə xidmətindən bəhrələnmişdir.

Paytaxt və bölgələr üzrə pilot məktəblərdə “Elektron Məktəb” layihəsi icra olunur. Layihənin məqsədi İKT-nin tədris sistemində geniş və hərtərəfli istifadəsi, o cümlədən, əldə edilmiş müsbət nəticələrin Azərbaycanın digər tədris müəssisələrində tətbiqidir.

Azərbaycan 2013-cü ildən etibarən Avropa Komissiyasının təşəbbüsü ilə yaradılmış “eTwinning” layihəsində iştirak edir. Layihənin əsas məqsədi pedaqoji işçilər arasında ünsiyyəti artırmaq, əməkdaşlıq imkanları yaratmaq, digər ölkələrdən olan həmkarlar ilə birgə təhsilin inkişafı yönündə müxtəlif layihələr icra etmək üçün şərait yaratmaqdır. “Erasmus+” proqramı çərçivəsində “eTwinning Plus” layihəsinə Azərbaycandan indiyədək 301 məktəbdən 803 müəllimin iştirakı ilə 865 layihə həyata keçirilmişdir. 2018-ci il üzrə milli keyfiyyət nişanı almış layihələrin sayı 145-dir.

Eyni zamanda, “Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın 5.5.2-ci yarımbəndinə əsasən, ali təhsil müəssisələrində İKT sahəsində fəaliyyət göstərən tanınmış xarici və yerli şirkətlərin tədris və təcrübə laboratoriyalarının yaradılmasının genişləndirilməsinə dair tədbirlər həyata keçirilir. Təhsil Nazirliyi tərəfindən tələbələrin İKT üzrə bilik və bacarıqlarının qiymətləndirilməsi sahəsində tanınmış şirkətlərin akademiyaalarının təcrübəsi öyrənilmiş, ali təhsil müəssisələrində “Microsoft Imagine Academy”, “Huawei Authorized Information and Network Academy”, “Cisco Network Academy” şirkətlərinin təcrübə laboratoriyalarının qurulması istiqamətində işlər həyata keçirilmişdir.

05 mart 2019-cu il tarixdə Təhsil Nazirliyi, “Bakcell” və “AzEduNet” şirkətləri arasında əməkdaşlıq haqqında protokolun imzalanması mərasimi keçirilib. Protokolun

imzalanmasında məqsəd ucqar kəndlərdə yerləşən, şagird sayı 60-a qədər olan 700-ə qədər ümumtəhsil müəssisəsində Azərbaycan Təhsil Şəbəkəsi vasitəsi ilə internet və şəbəkə xidmətlərinə çıxışın təmin edilməsidir. Əməkdaşlıq çərçivəsində hər ümumtəhsil müəssisəsi "Bakcell" şirkəti tərəfindən təmənnasız olaraq 3 il müddətində inzibati-idarəetmə məqsədləri üçün aylıq internet trafiki və data kart, Azərbaycan Təhsil Şəbəkəsinin operatoru olan "AzEduNet" şirkəti tərəfindən isə şəbəkənin resurslarına limitsiz çıxış imkanı və texniki dəstək xidməti ilə təmin ediləcək. Tərəflər həmçinin "Bakcell" şirkətinin təhsil sahəsinə aid korporativ sosial məsuliyyət layihələri çərçivəsində birgə əməkdaşlıq söylərini daha da gücləndirəcəklər.

QAZAXISTAN

Qazaxıstan Respublikası Sovet dövrünün elmi irsinin birləşməsi və müstəqillik dövründə yerli elmi tədqiqatların inkişafı nəticəsində yaranmış güclü elmi və texniki potensiala malikdir.

SSRİ dövründə bir çox elm sahələrində əlvan metallurjiya, kataliz, fizika, riyaziyyat, kosmik tədqiqat, mədənçilik, kimya, bioloji aktiv maddələr, yüksək molekullu birləşmələr, biokimya və insan hüceyrələri, heyvan və bitkilər, coğrafiya və botanika üzrə elmi məktəblər yaradılmışdır.

Qazaxıstanlı alimlərinin geologiya, rəngli metallurjiya, kimya və digər elm sahələri də daxil olmaqla bir çox əsərləri dünya miqyasında tanınmışdır. Lakin müasir dövrün reallıqları innovasiya texnologiyaları sahəsində elm və sahibkarlığın qarşılıqlı əlaqəsi kimi digər yanaşmalar tələb edir.

Bu baxımdan, 1991-ci ildə Respublikanın müstəqilliyinə nail olmaqla Qazaxıstan öz elmi bazasını formalaşdırmaq məqsədini qarşısına qoymuşdur. Bu yolda ilk addımlar Qazaxıstan elmi fəaliyyətinin qanunvericilik və təşkilati əsasının yaradılması idi. 1992-ci ildə Qazaxıstan Respublikasının "Qazaxıstanın elm və texniki sahəyə dair siyasəti haqqında" Qanunu qəbul edilmiş və Qazaxıstan Respublikası Elm və Yeni Texnologiyalar Nazirliyi yaradılmışdır.

1992-1993-cü illərdə suveren Qazaxıstanın elm və texniki sahələrdə siyasətini müəyyənləşdirən qurumlar yaradılmışdır: elmi kadrların standartlaşdırılmasına, sertifikatlaşdırılmasına, tədqiqat və eksperimental təsəvvürün inkişafına dair fəaliyyətin dövlət qeydiyyatı, saxlanılmış əlyazmalar və dissertasiyalar, patentlərin verilməsi. 1993-cü ildə "Qazaxıstan Respublikasının Elmi və Texniki İnformasiya Sisteminin İnkişafı" adlı Elmi-Texniki Proqramı qəbul edilmişdir.

Bu illər ərzində bir sıra milli tədqiqat mərkəzləri təşkil edilmişdir: radioelektronika və kommunikasiya, mineralların kompleks emalı, biotexnologiya və Milli Nüvə Mərkəzi.

1996-1999-cu illərdə elm və texniki sahələrin idarə olunmasında Qazaxıstan Respublikasında elmin inkişafına nəzarət edən məsul icra orqanının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı bir sıra təşkilati dəyişikliklər (bu, Qazaxıstan Respublikasının Təhsil və Elm Nazirliyi), eləcə də ictimai status verilmiş Qazaxıstan Milli Elmlər Akademiyasının islahatlarının həyata keçirilmişdir.

Eyni zamanda, Qazaxıstan Respublikası Milli Elmlər Akademiyasının sistemindən akademik qurumların çıxarılması, onların sektoral vahidliyə keçməsi və ya universitetlərlə birləşməsi prosesi başlamışdır.

2001-ci ildə Qazaxıstan Respublikasının elmi və elmi-texniki siyasət konsepsiyasına əsasən bir il əvvəl hazırlanmış Qazaxıstan Respublikasının elm sahəsində ictimai əlaqələri tənzimləyən elmi və elmi-texniki sahələrin hüquq və vəzifələrini, elmi və texniki fəaliyyəti müəyyənləşdirən "Elm haqqında" Qanunu qəbul edilmişdir. Həmin ildə Qazaxıstan Respublikasının 2015-ci ilədək İnnovativ İnkişaf Proqramı təsdiq edilmişdir. 2002-ci ilin iyul ayında Qazaxıstan Respublikasının "İnnovasiya fəaliyyəti haqqında" Qanunu qəbul edilmişdir. Dövlətin innovasiya siyasətinin məqsədi istehsalın müxtəlif sahələrində rəqabət qabiliyyətli, yüksək texnologiyalı məhsulların (işlərin, xidmətlərin) sosial idarəetmə cəmiyyətində üstünlük təmin edən balanslaşdırılmış istehsal infrastrukturudur. 2006-cı ildə elmin və elmi-texniki sahənin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsində yeni bir mərhələ başlanmışdır. Həmin ildə həyata keçirilən elmi struktur islahatlarının əsas xüsusiyyətləri yeni bir qərar vermə sisteminə çevrilmişdir. Bu ideya Avrasiya Milli Universitetində 26 may 2006-cı il tarixində keçirilən məruzədə Qazaxıstan prezidenti Nursultan Nazarbayev tərəfindən səsləndirilmişdir. Bu sistemin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, 2006-cı ilin avqust ayında Qazaxıstan Hökuməti yanında yaradılmış Ali Elmi-Texniki Komissiyanı ölkənin Baş naziri idarə etmişdir.

Komissiya elmi və texnoloji inkişafın milli prioritetlərini müəyyənləşdirmək üçün təsis edilmişdir və hər üç ildə bir dövlət başçısına ölkədəki elm və texnologiyanın inkişafı barədə hesabat verir.

2007-ci ildə Beynəlxalq Ekspert Şurası Ali Elmi-Texniki Komitənin tərkib hissəsi kimi yaradılmışdır və onun əsas vəzifəsi elmin inkişafında dünya tendensiyalarının təhlili və ölkənin müəyyən sahələrində qabaqcıl elmi tədqiqatların aparılması potensialından ibarət olmuşdur. Bu təhlillərin nəticələri təklif və tövsiyələr kimi ölkənin elmi və texnoloji siyasətinin tənzimlənməsi üçün Ali Elmi-Texniki Komitəyə müntəzəm olaraq təqdim edilir. 2006-cı ilin iyul ayında Təhsil və Elm Nazirliyinin tərkibində yaradılmış Qazaxıstan Elm Komitəsi əsas tədqiqat və milli əhəmiyyətli proqramlar daxil olmaqla, tədqiqat fəaliyyətlərini maliyyələşdirən yeganə tədqiqat administratoru olmuşdur. Qazaxıstan Respublikasının Elmi Komitəsi Ali Elmi-Texniki Komitənin işçi orqanıdır.

2010-cu ilədək bütün tədqiqat layihələrinin maliyyələşdirilməsinə mərhələli keçid nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da Qazaxıstan Elm Komitəsi vasitəsilə sektor nazirlikləri tərəfindən həyata keçirilir. Səlahiyyətlər Qazaxıstanın Elm və Təhsil Nazirliyi yanında 100% dövlət iştirakı ilə yaradılmış səhmdar cəmiyyəti və elmi-texniki, risk-alqı-satqı, təşəbbüs layihələri formasında yaradılmışdır. Fondun strateji məqsədi potensial effektiv və rəqabət əsasında seçilmiş, dünya səviyyəli tətbiqi tədqiqat və eksperimental təsəvvürün inkişafıdır. Beləliklə, Ali Elmi-Texniki Komitənin statusunun dəyişməsi, Qazaxıstan Elm Komitəsinin və Elm Fondunun yaradılması yenilikləri dəstəkləmək və stimullaşdırmaq üçün institusional tərəfi gücləndirmiş, eləcə də qazaxıstanlı alimlərə daha yaxşı hərəkət etməkdə kömək edən global trendlər və ölkənin rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün lazım olan prioritetlərə diqqəti yönəltmişdir.

Qazaxıstan Respublikasında sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı üçün bütün ön şərtlər intensiv olaraq yaradılır, xüsusilə də əmlakın özəlləşdirilməsi ilə bağlı çox işlər görülmüşdür ki, bununla da sahibkarlığın inkişafı üçün möhkəm iqtisadi əsas yaranmışdır. Ölkə sahibkarlar, sahibkarlar isə dövlətin dəstəyi ilə inkişaf edir. Bölgələrdə yeni sahibkarlıq təbəqəsinin inkişafını təmin edən ən vacib problemlərin həlli 2010-cu il yanvarın 29-da Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti N.Nazarbayevin "İşgüzar yol xəritəsi 2020" adlı Müraciətində öz əksini tapmışdır.

Qazaxıstanın iqtisadiyyatı sanki islahatlarla yaradılan iqtisadiyyat sektorudur. Ölkədə sivil bir işin yaranması prosesi 1997-ci il mayın 7-də ölkə Prezidentinin "Qazaxıstanda kiçik biznesin dəstəklənməsi və inkişafı üzrə prioritet və regional proqramlar haqqında" 589 sayılı Fərmanı ilə başlanmışdır. O zamandan bəri prioritet inkişaf dövlət siyasətinin ayrılmaz tərkib hissəsidir və cəmiyyətdə başlıca dəyişikliklərin əksəriyyəti bununla bağlıdır.

Qazaxıstanda gedən iqtisadi islahatların prioritetlərindən biri kiçik biznesin formalaşması və inkişafıdır. Cəmiyyət kiçik biznesin bazar mexanizmlərinin formalaşması üçün əsas şərtlərdən biri olduğunu və müasir bazar sisteminin ayrılmaz bir hissəsidir. Sənaye sektorunun şaxələndirilməsi ilə birlikdəki kiçik biznesin inkişafı "Qazaxıstan-2030" strategiyasının əsasını təşkil edir. Qazaxıstanda kiçik biznes yalnız həm bazar iqtisadiyyatının yaradılması, həm də cəmiyyətin sosial transformasiyasında ən vacib elementdir.

Hər hansı bir bazar yönümlü cəmiyyətin sabitliyi üçün sahibkarlıq sinfinin yaradılması vacibdir. Özəl müəssisələrin inkişafı hər kəs üçün sahibkarlıq şansının təmin edilməsini, hamı üçün bərabər başlanğıc imkanlarının yaradılmasını tələb edir. Qazaxıstanda bazar münasibətlərinin inkişafı ilə əlaqədar sahibkarlıq fəaliyyəti vəziyyətin qeyri-müəyyənliyini və iqtisadi mühitin dəyişkənliyinin artması şəraitində həyata keçirilməlidir. Buna görə gözlənilən nəticənin alınmasında risklər, uğursuzluq və

gözlənilməz zərərləri (bu biznesin inkişafının ilkin mərhələləri üçün xarakterikdir) artıran qeyri-müəyyənlik var. Qazaxıstan monopoliyanı aradan qaldırmağa və rəqabətin inkişafına yönəlmiş radikal dəyişikliklər tələb edən sosial yönümlü bazar cəmiyyətinin formalaşdırılması ilə bağlı bir dövlət kursu elan etmişdir. Bazar iqtisadiyyatına keçid dövrünün əsas əlaqələrindən biri olan sahibkarlıq dövlətin fərdlərindəki bazar davranışının formalaşmasını sürətləndirmişdir.

Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti N.A. Nazarbayevin 29 yanvar 2010-cu il tarixli Qazaxıstan xalqına müraciətində: "Sahibkarlıq yeni iqtisadiyyatın hərəkətverici qüvvəsidir deyə qeyd olunmuşdur. Diversifikasiyanın əsası sahibkarlıq olacaqdır. Güclü bir sahibkarlıq sinifi görməyə, risk almağa hazırıq, yeni bazarları inkişaf etdirmək, yenilikləri təqdim etmək istəyirik. İqtisadi modernləşmə gücünü idarə edən sahibkarlardır. Bu baxımdan, mən regionda sahibkarlığın inkişafı üçün vahid büdcə proqramının tətbiqinin təmin edilməsi prosesini 2010-cu ildən hökumətə həvalə etmişəm. Mən bunu "Biznes Yolu Xəritəsi-2020" adlandırmağı təklif edirəm. Bu proqramın məqsədi regionlarda, ilk növbədə, kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində yeni sahibkarlıq təbəqəsinin inkişafı yolu ilə daimi iş yerlərinin yaradılmasıdır.

Qazaxıstan xalqının lideri – Qazaxıstanın Prezidenti N. Nazarbayevin "Qazaxıstan - 2050" strategiyası adlı müraciətində qeyd olunur: "bir tək ölkədə bütövlükdə innovativ istehsal dövrünü yenidən təkrar etməyə çalışmaq təzə bir velosipedin icad edilməsi deməkdir. Bu, çox bahalı və effektiv olmayan bir məşğuliyyətdir.

Məqsədimiz global texnoloji inqilabın bir hissəsi olmaqdır.

- Elm və biznes arasında tam əməkdaşlıq üçün tədbirlərin görülməsi, texnologiyanın transferi mümkün olan sektorlararası sahələri müəyyənləşdirilməsi, böyük istehlakçı və milli şirkətlər tərəfindən onlara olan tələblərin yaradılması;
- Perspektivli milli qrupların formalaşması üçün aydın yol xəritələrinin hazırlanması;
- Dövlət-özəl tərəfdaşlığın hüquqi bazasının müəyyənləşdirilməsinin sürətləndirilməsi. Bu günə qədər belə tərəfdaşlıqların ən qabaqcıl alətlərini və mexanizmlərinin təqdim edilməsi;
- Müəlliflik və patent hüquqlarının yoxlanılması. Hökumət tərəfindən öncədən buraxılmış bütün patentləri və qeydə alınmış müəllif hüquqlarının mümkün ticarəti üçün təhlil edilməsi.

QIRĞIZISTAN

Bildiyiniz kimi, qırğız elmi ölkə müstəqilliyinin elan olunmasından sonra 28 illik durğunluq və deqradasiya dövrü keçirmişdir. Yalnız 2015-cü ildə islahatlar yönündə ciddi cəhdlər və addımlar atılmasına başlanmışdır. Bu innovativ texnologiya baxımından elm və sahibkarlıq arasında dərin əlaqənin təməlidir.

Durğunluqdan sonra innovasiya daxil olmaqla elm və texnologiya sektorunda islahatlar çox təcili və zamanındadır. İllər ərzində bir çox sənədlər və strategiyalar işlənilib hazırlanmışdır, inkişaf strategiyasından onun həyata keçirilməsinə keçid isə çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həyata keçirilmənin ilk nəticələri parlaq (məsələn, Milli Elm Fondunun yaradılması) və təşviqedicidir. Strategiyanın həyata keçirilməsi bütün maraqlı tərəflərin iştirakını və mükəmməl müşahidə, qiymətləndirmə və inkişafın ölçülməsi üçün göstəricilər tələb edir. Bununla əlaqədar olaraq, araşdırma və inkişaf statistikasını təkmilləşdirilməli və tamamlanmalıdır (məsələn, biznes araşdırması, inkişafı və innovasiya üzrə). Elmin və sahibkarlığın gələcək uğurlu inkişafı üçün Qırğızıstan üçün aktual məsələlər üzrə mümkün məhdud resurslar və innovasiya üçün perspektivli elm sahələrinin cəmləşdirilməsi məqsədilə, məhz bu kontekstdə daha sistemli prioritetləşdirməyə ehtiyac var. Proqnozlaşdırma texnikası, eləcə də ekspert qrupları, sorğular və digər metodlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu siyasətçilər, araşdırmaçılar, biznes ictimaiyyəti və ictimai təşkilatlar daxil olmaqla bu prosesdə bütün müvafiq maraqlı tərəflərin iştirakını tələb edir. Bundan əlavə, qalan boşluqlar sistemli olaraq müəyyənləşdirilməlidir, məsələn, daxili və xarici ekspertlərin yardımı ilə araşdırma qurumları və araşdırma qruplarının dəyərləndirməsi vasitəsilə.

Həmçinin güclü elmi araşdırma və innovasiya icraçılarının təşviq edilməsi və inkişaf etdirilməsinə (beynəlxalq qrantların alınması, beynəlxalq jurnallarda nəşrlər, gənc araşdırmaçıların təlimi, bizneslə əməkdaşlıq və s. kimi göstəricilərin qiymətləndirilməsinə əsaslanaraq) və uğurlu qruplar üçün lazımi vəsaitin ayrılmasına ehtiyac var. Uğurlu beynəlxalq qrantlar əldə edən alimlər üçün dövlət vəsaitinin kəsilməməsi qətiyyətlə tövsiyə olunur.

Elm və sahibkarlıq arasında əlaqələrin genişləndirilməsi, rasionallaşdırılması və ali təhsil müəssisələrində keyfiyyətin artırılması tələb olunmaqdadır. Əsas dövlət ali təhsil müəssisələrinin hər birində nəzarəti təmin edəcək və müəssisənin strategiyası üzrə tövsiyə verəcək, müəssisələrdə araşdırmanı gücləndirəcək, müəssisənin fəaliyyətlərini cəmiyyət və iqtisadiyyatın ehtiyacları ilə birləşdirəcək, eləcə də standartları təkmilləşdirəcək şüaranın təsis edilməsi faydalı olacaqdır. Şüraya digər ölkələrdən və elmi diaspondan ekspertlər daxil olmalıdır. Resurslar yaxşı fəaliyyət göstərən və Politexnik,

Aqrar və Tibb universitetləri kimi iqtisadiyyatla bağlı universitetlərdə cəmlənməlidir. Müəssisənin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün, həmçinin onun araşdırmada səmərəliliyi artırılmalıdır. Onlar araşdırma qurumları ilə daha yaxşı əlaqələndirilməlidir, məsələn, birgə proqramlar, universitet əməkdaşlığı üçün qrantlar və ictimai araşdırma təşkilatları, infrastruktur mübadiləsi vasitəsilə.

İnnovasiya fəaliyyətləri, eləcə də ölkənin iqtisadi gələcəyi baxımından elmi araşdırma və innovasiya səmərəliliyinin artırılması üçün elmi araşdırmalar və eksperimental layihələrin işlənilməsi və hazırlanması üzrə ümumi daxili xərclərin artırılması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Vəsaitin artırılması elmi araşdırma və innovasiya vəsaitlərinin rəqabətli şəkildə ayrılması kimi planlaşdırılmış islahatlara uyğun şəkildə həyata keçirilməlidir. Maliyyənin artırılması islahatların uğuruna töhfə verəcəkdir. Bundan əlavə, bütün araşdırma xərcləri qarşılmalıdır. Yalnız məvaciblərin və sosial sığortanın ödənilməsi halda araşdırmanın aparılması mümkün deyil: maaş artımı, infraqurum investisiya qoyuluşu və avadanlıq. Bütün inzibati və əlavə xərclərin diqqətlə yoxlanılması və birbaşa araşdırmaya maksimum resursların yönəldilməsi zəruridir.

Qırğızıstanda elm və texnologiya sahəsində siyasət və araşdırma aşağıdakı hüquqi çərçivəyə əsaslanır:

- 15 aprel, 1994-cü il tarixli "Elm və dövlət elmi-texniki siyasətinin əsasları haqqında" Qırğızıstan Respublikası Qanunu;
- 25 oktyabr, 1999-cu il tarixli "İnnovasiya fəaliyyəti haqqında" Qırğızıstan Respublikası Qanunu;
- 28 iyun, 2002-ci il tarixli "Qırğızıstan Respublikası Milli Elmlər Akademiyası haqqında" Qırğızıstan Respublikası Qanunu;
- "Təhsil haqqında" Qırğızıstan Respublikası Qanunu (2003-cü il);
- "Qırğızıstan Respublikasının elm sisteminin təşkilində islahatlar haqqında" Qanun (2015-ci il).

Bundan əlavə, araşdırma və innovasiya üçün bir sıra strateji sənədlər hazırlanmışdır. 2013-2017-ci illər Dayanıqlı İnkişaf üçün Milli Stratejiya, 2012-2020-ci illər Təhsilin İnkişafı Strategiyaları, 2018-2040-cı illərdə Qırğızıstan Respublikasının Dayanıqlı İnkişaf üçün İnkişaf Strategiyası, "Kyrk Kadam", "Taza Koom. Jany Door" və digər nazirlik və təşkilatların təkliflərinə əsaslanaraq, Elm və Təhsil Nazirliyinin Elm və Texnologiya Şurası tərəfindən araşdırma və inkişafın prioritet sahələri təklif olunmuşdur.

2018-2040-cı illər üçün Qırğızıstanın "Taza Koom. Jany Door" inkişaf strategiyasında

düzgün qeyd olunduğu kimi: “Elm və texnologiya – əhalinin rifahını təmin etmək üçün yeni məhsulların, xidmətlərin, həllərin, texnologiyaların istehsalının əsasında dayanan prosesdir. Buna görə də, yalnız iqtisadi inkişafı deyil, həm də təbii fəlakətlərin qarşısının alınması, dağ ekosistemində dəyişikliklərin öyrənilməsi, xalqın tarixinin öyrənilməsi, yeni texnologiyaların tətbiqi və s. təmin edəcək elmin təşkili və idarə olunması sisteminin təkmilləşdirilməsi və elmə investisiya qoyuluşunun artırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ölkənin inkişafında xalqın xüsusi əhəmiyyətini nəzərə alaraq yaradılmış konseptual ilkin şərtlər çərçivəsində elm və innovasiya sisteminin bərpası planının inkişaf etdirilməsi də vacibdir. Əsas milli tədqiqat layihələrinin və milli laboratoriyaların dəstəklənməsində elmin maliyyələşdirilməsi üçün mövcud büdcə fondları mühüm rol oynayır”.

İnnovativ texnologiya baxımından Qırğızıstanda sahibkarlıqdan bəhs edərkən, hər yerdə olduğu kimi insanlar öz iradəsi ilə (hazırlanmış mərkəzi plana müvafiq olmayaraq) mallar istehsal edir və xidmətlər göstərir. Qırğızıstan AİB-ə daxil olduqdan sonra biznesdə əhəmiyyətli institutional dəyişikliklər baş verir. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, o tədricən yeni şəraitə uyğunlaşır, öz fəaliyyət və əməkdaşlıq çərçivəsini genişləndirir. Qırğızıstan üçün AİB-ə üzv ölkələrlə əlaqələr xarici iqtisadi siyasətdə prioritet təşkil edir. Biznes və sahibkarlıq iqtisadiyyatın aparıcı qüvvəsini təşkil etdiyindən Qırğızıstan 2017-ci ili biznesin inkişafı üçün şəraitin yaradılmasına həsr etməyi təklif etmişdir. Dörd prinsipə uyğun birlikdə çalışmaq ölkə üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir: malların sərbəst hərəkəti, xidmətlərin sərbəst hərəkəti, azad maliyyə və sərbəst əmək resursları.

AİB şərtlərində Qırğızıstan sahibkarlığı milli iqtisadi əhəmiyyətə malik böyük problemləri həll etməyə, əhalinin maddi və mədəni ehtiyaclarını qarşılamağa qadir iqtisadiyyatın dinamik, özünü inkişaf etdirən xüsusi sektoruna çevrilə bilər. O maddi istehsalın səmərəli inkişafına töhfə verə; respublikanın bütün regionlarının iqtisadiyyatının strukturunu əhalinin sosial, elmi, texniki, dizayn, informasiya, kommunal xidmətlər, məişət məmulatları və xidmətlər ehtiyacına gətirə; dövlət və yerli büdcəni doldura; dayanıqlı iqtisadi artım üçün resurslar qura; əhalinin sahibkarlıq təşəbbüsü, əmək və yaradıcılıq fəaliyyətinin artımını həyata keçirə; əhalinin universal məşğulluğu üçün iqtisadi potensialı istifadə edə, eləcə də iqtisadiyyatı böhrandan çıxara bilər.

Qısaca, innovativ texnologiya baxımından sahibkarlığın inkişafı bazar iqtisadiyyatında istənilən dövlətin əsas hədəfidir. Sahibkarlar ölkənin iqtisadi dayaqıdır: onlar vergilər ödəyir, infrastruktur qurur və əhalini işlə təmin edir. Buna görə də, orqanlar

biznesmenlərin həyatını mümkün olduqca asanlaşdırmağa çalışır, yəni bürokratiyanı azaldır və bəzən müəyyən növ vergilərdə güzəştə gedirlər.

TÜRKİYƏ

Türkiyə Respublikası ölkənin texnoloji inkişafını dəstəklənməsində infrastrukturun yaradılmasına xüsusi diqqət yetirir. Bu planları dəstəkləmək üçün 4691 sayılı "Texnologiya İnkişaf Zonaları (TİZ)" haqqında qanun 26 iyun 2001-ci ildə Türkiyə Böyük Millət Məclisi tərəfindən qəbul edilmişdir. Texnologiya İnkişaf Zonaları yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində tədqiqat və investisiyaların cəlb edilməsi üçün xüsusi olaraq yaradılmış zonalardır. Türkiyədə yüksək texnologiyalı sənaye sahələrində araşdırma və inkişafın dəstəklənməsi və investisiyaların cəlb edilməsi üçün texnoparklar yaradılır. Xüsusi TİZ (texno park) elmi tədqiqat institutları, sənaye obyektləri, biznes mərkəzləri, sərqi sahələri, təhsil müəssisələri, habelə xidmət obyektləri, nəqliyyat vasitələri, giriş yolları, təhlükəsizlik xidməti olan əmlak kompleksidir. Hazırda ölkədə ali təhsil müəssisələri və böyük sənaye müəssisələri bazasında fəaliyyət göstərən 53 texno park (onların 39-u fəaliyyət göstərir, 14-ü investisiyaların cəlb edilməsi və tikinti işlərinin aparılması mərhələsindədir) və 142 tədqiqat mərkəzi vardır. Belə zonalardan 6-ı Ankarada, 5-i İstanbulda, 4-ü Kocaelidə, 3-ü isə İzmirdədir. Gebze bölgəsində isə Elmi və Texnoloji Tədqiqatlar Şurası (TÜBİTAK) və Türkiyənin digər maraqlı qurumları türk və avropalı alimlərin iştirakı ilə elmi mövzularda konfranslar, seminarlar təşkil edən danışıqlar sahəsi vardır. Türkiyədə innovasiya sahəsinin inkişafı proqramı çərçivəsində nanoelektronika, nanofotonika, nanotekstil, ultrasürətli lazerlər və spektroqrafiyalar, nano-maqnitik sensorlar və nano-metrik miqyaslı alətlər sahəsində tədqiqatların aparıldığı Nanotexnologiyalar üzrə Milli Araşdırma Mərkəzi yaradılıb. Qeyd edilməlidir ki, innovativ inkişaf sahəsində özəl dövlət tərəfdaşlığı Türkiyədə geniş yayılmışdır. Türkiyənin ən böyük maliyyə və sənaye qruplarından biri olan Sabancı Holding, Türkiyə Dövlət Planlaşdırma Təşkilatı ilə birlikdə Sabancı Universitetində Nanotexnologiya və Tətbiq Mərkəzi yaratmışdır.

Mərkəz biotexnologiya və biomühəndislik, İnformasiya texnologiyaları, elektronika, mexatronika və robotlaşdırmada mühəndislik sahələrində tədqiqatlar aparır. Yaxın gələcəkdə isə bərk və sürtünmə əleyhinə örtüklər, nanobiotexnologiyalar, nanokomponentlər, kvant keçiriciliyi, nanokristallara aid mövzular üzərində də araşdırmaların aparılması planlaşdırılır.

TÜBİTAK Araşdırma Mərkəzinin tabeliyində olan ən böyük yenilik inkişaf mərkəzlərindən biri Marmara Araşdırma Mərkəzinə Enerji İnstitutu, Genetika

Mühəndisliyi və Biotexnologiya İnstitutu, Qida İnstitutu, Kimya İnstitutu və Yer Araşdırmaları İnstitutu daxildir. Marmara Araşdırma Mərkəzinin əsas tərəfdaşları İstanbul Universiteti və İstanbul Texniki Universiteti və bir sıra Avropa və Amerika tədqiqat İnstitutları və Universitetləridir.

Türk Respublikaları arasında elmi və texnoloji əlaqələrin yaradılması və gücləndirməsi məqsədilə müxtəlif cəhdlər edilmişdir. Bu çərçivədə, sözügedən ölkələrdə ekvivalent müəssisələrlə aşağıdakı əməkdaşlıq mətnləri imzalanmışdır:

- Türkiyə Elmi və Texnoloji Tədqiqat Şurası (TÜBİTAK) və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası arasında əməkdaşlıq Protokolu, 13 Noyabr 2013-cü il.
- Azərbaycan Respublikası Elmi və Texnoloji Tədqiqat Şurası (TÜBİTAK) və Azərbaycan Respublikası Elm İnkişafı Fondu arasında əməkdaşlıq haqqında Saziş, 27 May 2015-ci il.
- TÜBİTAK və Qazaxıstan Respublikasının Texnoloji İnkişaf Agentliyi arasında Elm, Texnologiya və İnnovasiya sahəsində Əməkdaşlıq Protokolu, 16 Aprel 2015-ci il.
- TÜBİTAK və Qırğızıstan Milli Elmlər Akademiyası arasında əməkdaşlıq protokolu, 30 dekabr 2014-cü il.

Bu baxımdan, birgə layihələrə çağırışlar iki dəfə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, bir dəfə Azərbaycan Respublikası Elm İnkişafı Fondu və bir dəfə Qırğızıstan Milli Elmlər Akademiyası ilə açıqlanıb. 2019-cu ildə Qazaxıstan və Qırğızıstanda həmkarlarla yeni layihə çağırışların elan edilməsi planlaşdırılır.

İkitərəfli əlaqələrdən əlavə, Türk Respublikaları ilə çoxtərəfli əməkdaşlıq mexanizminin yaradılması faydalı olacaqdır. 2010-cu il mayın 25-də Qazaxıstanın paytaxtı Astanada Beynəlxalq Türk Akademiyası (Türk Dünyası Elmi və Elmi Əməkdaşlıq Təşkilatı - TWESCO kimi tanınır) yaradılmışdır. 2010-cu ildən Qazaxıstan Respublikası Təhsil və Elm Nazirliyi yanında fəaliyyət göstərən Akademiya, 28 Avqust 2014-cü il tarixində beynəlxalq təşkilat statusu qazandı. Türk Akademiyası tərəfindən aparılan araşdırmalar nəticəsində, 2015-ci ildə "Türk Dünyası Milli Elmlər Akademiyaları Birliyi" adlı yeni bir quruluş yaradıldı. Birliyin məqsədi Türk dünyasında milli elm akademiyaları arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsidir. Bu çərçivədə Birlik Türk dünyası üçün müxtəlif beynəlxalq tədbirlər təşkil edir. Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə (Türk Elmlər Akademiyası-TÜBA), Başqırdıstan və Tatarıstan Elmlər Akademiyaları yuxarıda adıçəkilən təşkilatın üzvüdür.

Bu baxımdan, Türk dünyası üçün çoxtərəfli tədqiqat, inkişaf və innovasiya layihələrini dəstəkləmək məqsədilə Türk Akademiyası və ya Türk Dünyası Milli Elmlər Akademiyaları Birliyi çərçivəsində bir fond sistemi qurmaq mümkündür. Ancaq qeyd

olunan ölkələrin iqtisadi şərtlərini nəzərə alaraq, bu fond üçün çevik büdcə sisteminin qurulması nəzərdə tutulur. Sistemin yaradılması aşağıdakı şəkildə mümkündür:

1-ci addım. Üzv dövlətlər hər bir çağırış üçün təmin edəcək dəstəyin miqdarını layihəyə çağırılmadan əvvəl məcburi bir töhfə məbləğinə məruz qalmadan öhdələrinə götürməlidir.

2-ci addım: Çağırış daxilində təqdim edilən təkliflər müstəqil hakimlər tərəfindən qiymətləndiriləcəkdir.

3-cü addım: Çağırış nəticəsində dəstəklənmə qərarı aldığı ölkələrdə hər bir dövlət ölkədəki tərəfdaşının xərclərini ödəmək məcburiyyətindədir. Bu çərçivədə, dəstəklənən layihədə öz ölkələrindən hər hansı quruma sahib olmayan dövlətlər, layihənin büdcəsinə qatqı təmin etməyəcəklər. Buna görə də aidiyyəti ölkələr cəlb edilmədiyi layihələrdə məhdud resursların istifadəsindən azad olacaqlar. Digər tərəfdən, hər bir dövlət girovun ümumi büdcəsi ilə maliyyələşdirəcək bir sıra layihələrə cəlb oluna bilər. Sözügedən dəstək sisteminin həyata keçirilməsinin TÜRKPAA üzv ölkələri arasında elmi və texnoloji əlaqələrin inkişafına töhfə verəcəyi gözlənilir.

III. NƏTİCƏ

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, TÜRKPAA üzv ölkələrində ümumi texnologiyaların inkişafında elmi tədqiqatların təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş ən vacib vəzifə olan elm və sahibkarlığın sıx əlaqəsi təmin edilir. Üzv ölkələr elm və sahibkarlıq sahəsində məlumatları təhlil etməli və ən yaxşı təcrübələrin inteqrasiya olunması üçün hökumətləri qarşıya qoyulan vəzifələrlə təmin etməlidir. Parlamentarilərin fəvqəladə gündəliyində qanunvericilik dəstəyinin təmin edilməsi məsələləri olmalıdır.

Çünki görüşmə zamanı hədəflənmiş tədbirlərə nail olmaq üçün tapşırıqlar, bu sahədə tənzimləyici çərçivənin əhəmiyyətli dərəcədə liberallaşdırılması, maliyyə bazarının infrastrukturunun və investisiya xidmətlərinin seqmentinin formatlaşdırılması, institusional investorların gündəlik həyatında üstünlüklərinin müəyyən edilməsi hələ də aktualdır.

Nəticədə, əgər TÜRKPAA-ya daxil olan ölkələrdə ümumi texnologiyaların inkişafında elm və biznes arasında əlaqələr yaranarsa, yeni yüksək texnologiyalı istehsal ölkə iqtisadiyyatına təqdim ediləcək və inkişafı təşviq edən qurumlar modernləşdiriləcəkdir. Əlavə iş yerləri yaradılacaqdır. Daxili bazar yaxşılaşacaq və keyfiyyətli məhsulların ixracı artacaqdır.